WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)
z dnia 15 lipca 2004 r. *

W sprawie C-345/02

mającej za przedmiot skierowany do Trybunału, na podstawie art. 234 WE, przez Hoge Raad der Nederlanden (Niderlandy) wniosek o wydanie, w ramach zawisłego przed tym sądem sporu między

Pearle BV,

Hans Prijs Optiek Franchise BV,

Rinck Opticiens BV

a

Hoofdbedrijfschap Ambachten,

* Język postępowania: niderlandzki.

orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie wykładni art. 92 ust. 1 Traktatu WE (obecnie, po zmianie, art. 87 ust. 1 WE) i art. 93 ust. 3 Traktatu WE (obecnie art. 88 ust. 3 WE)

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: P. Jann, prezes izby, A. Rosas, S. von Bahr, R. Silva de Lapuerta i K. Lenaerts (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
sekretarz: R. Grass,

rozważywszy uwagi na piśmie przedstawione:

— w imieniu Pearle BV, Hans Prijs Optiek Franchise BV oraz Rinck Opticiens BV przez P. E. Mazela, advocaat,

— w imieniu Hoofdbedrijfschap Ambachten przez R. A. A. Duka, advocaat,

— w imieniu rządu niderlandzkiego przez S. Terstal, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez J. Fletta i H. van Vlieta, działających w charakterze pełnomocników,

uwzględniając sprawozdanie na rozprawę,

po wysłuchaniu na rozprawie w dniu 29 stycznia 2004 r. uwag rządu niderlandzkiego reprezentowanego przez H. G. Sevenster, działającą w charakterze pełnomocnika, oraz uwag Komisji reprezentowanej przez H. van Vlieta,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 11 marca 2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wyrokiem z dnia 27 września 2002 r., który wpłynął do Trybunału w dniu 30 września 2002 r., Hoge Raad der Nederlanden na podstawie art. 234 WE skierował do Trybunału pytania prejudycjalne dotyczące wykładni art. 92 ust. 1 Traktatu WE (obecnie, po zmianie, art. 87 ust. 1 WE) oraz art. 93 ust. 3 Traktatu WE (obecnie art. 88 ust. 3 WE).

2 Pytania te wyłoniły się w ramach postępowania dotyczącego zgodności z prawem opłat nałożonych przez Hoofdbedrijfschap Ambachten (zwaną dalej „HBA") na jej członków, pośród których znaleźli się powodowie przed sądem krajowym, w celu finansowania wspólnej kampanii reklamowej na rzecz przedsiębiorstw sektora optycznego.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

3 Artykuł 92 ust. 1 Traktatu WE stanowi, że:

„Z zastrzeżeniem innych postanowień przewidzianych w niniejszym traktacie, wszelka pomoc przyznawana przez Państwo Członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych w jakiejkolwiek formie, która zakłóca lub grozi konkurencji poprzez sprzyjanie niektórym przedsiębiorstwom lub produkcji niektórych towarów, jest niezgodna ze wspólnym rynkiem w zakresie, w jakim wpływa na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi".

4 Artykuł 93 Traktatu WE stanowi, iż:

„1. Komisja we współpracy z Państwami Członkowskimi stale bada systemy pomocy istniejące w tych państwach. Proponuje im ona stosowne środki konieczne ze względu na stopniowy rozwój lub funkcjonowanie wspólnego rynku.

2. Jeżeli Komisja stwierdzi, po wezwaniu zainteresowanych stron do przedstawienia uwag, że pomoc przyznana przez państwo lub przy użyciu zasobów państwowych nie jest zgodna ze wspólnym rynkiem w rozumieniu artykułu 87 lub że pomoc ta jest nadużywana, decyduje o zniesieniu lub o zmianie tej pomocy przez dane państwo w terminie, który ona określa.

[...]

3. Komisja jest informowana, w czasie odpowiednim do przedstawienia swych uwag, o wszelkich planach przyznania lub zmiany pomocy. Jeżeli uzna ona, że plan nie jest zgodny ze wspólnym rynkiem w rozumieniu artykułu 92, wszczyna bezzwłocznie procedurę przewidzianą w ust. 2. Dane Państwo Członkowskie nie może wprowadzić w życie projektowanych środków, dopóki procedura ta nie doprowadzi do wydania decyzji końcowej".

5 Zgodnie z akapitem pierwszym komunikatu Komisji z dnia 6 marca 1996 r. w sprawie pomocy *de minimis* (Dz.U. C 68, str. 9, zwanego dalej „komunikatem *de minimis*") „[...] Jeżeli nawet wszelka pomoc finansowa przyznana jednemu przedsiębiorstwu w mniejszym lub w większym stopniu zakłóca lub może zakłócać konkurencję pomiędzy tym przedsiębiorstwem a jego konkurentami, którzy nie korzystają z takiej pomocy, nie oznacza to, że każda pomoc ma odczuwalny wpływ na wymianę handlową i konkurencję pomiędzy Państwami Członkowskimi. Tak może być w szczególności w przypadku pomocy o nieznacznej wartości" [tłumaczenie nieoficjalne].

6 Zgodnie z akapitem drugim komunikatu *de minimis* można przyjąć, że art. 92 ust. 1 Traktatu WE nie znajduje zastosowania do pomocy, której wartość nie przekracza 100 000 ECU (obecnie 100 000 EUR) w okresie trzech lat począwszy od dnia przyznania pierwszej pomocy de minimis. Wartość ta ma zastosowanie do wszystkich kategorii pomocy bez względu na ich formę i cel, z wyjątkiem pomocy na wywóz, do której nie stosuje się tej zasady.

Uregulowania krajowe

Ustawa niderlandzka dotycząca korporacji zawodowych

7 Wet op de bedrijfsorganisatie (niderlandzka ustawa dotycząca korporacji zawodowych, zwana dalej „WBO") z dnia 27 stycznia 1950 r. w brzmieniu obowiązującym w chwili, w której zaistniały okoliczności faktyczne będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym, reguluje cele, skład, metody pracy, aspekty finansowe i system nadzorowania korporacji zawodowych, którym powierzono organizację i rozwój danego sektora działalności. Zgodnie z art. 71 WBO korporacje te powinny brać pod uwagę interesy danego sektora i jego członków, a także interes ogólny.

8 W myśl art. 73 WBO organy zarządzające korporacji zawodowej składają się na zasadzie parytetu z przedstawicieli organizacji reprezentujących pracodawców i pracowników.

9 Ustawodawca niderlandzki wyposażył te korporacje w kompetencje niezbędne dla realizacji powierzonych im zadań. Między innymi art. 93 WBO stanowi, że organy tych korporacji mogą wydawać, poza określonymi wyjątkami, regulacje, które ich zdaniem są niezbędne dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 71 tej ustawy, tak w interesie przedsiębiorców danego sektora gospodarczego, jak i w zakresie warunków pracy zatrudnionych w tym sektorze osób. Regulacje te wymagają zatwierdzenia przez Sociaal-Economische Raad (radę społeczno-ekonomiczną) oraz, zgodnie z art. 93 WBO, nie mogą powodować ograniczenia konkurencji.

10 Zgodnie z art. 126 WBO korporacje zawodowe celem pokrycia ponoszonych przez nie wydatków mogą wydawać regulacje nakładające składki na przedsiębiorstwa danego sektora działalności. Składki zwykłe związane są z działalnością korporacji zawodowej jako takiej. Z kolei „obowiązkowe składki celowe" przeznaczane są na cele specjalne.

Niderlandzka ustawa dotycząca sądowych kontroli w sprawach administracyjnych z zakresu korporacji zawodowych

11 Wet houdende administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie (niderlandzka ustawa dotycząca sądowej kontroli w sprawach administracyjnych z zakresu korporacji zawodowych) z dnia 16 września 1954 r. w brzmieniu obowiązującym w momencie zaistnienia okoliczności stanu faktycznego postępowania przed sądem krajowym ustala system sądowych środków zaskarżenia w sprawach administracyjnych dotyczących korporacji zawodowych.

12 Zgodnie z art. 4 i 5 tej ustawy osoby fizyczne i prawne, których interesy zostały bezpośrednio naruszone decyzją korporacji zawodowej, mogą wnieść odwołanie do College van Beroep voor het Bedrijfsleven (sądu administracyjno-gospodarczego prawa niderlandzkiego), jeżeli uważają, że decyzja narusza przepis powszechnie obowiązujący. Artykuł 33 ust. 1 tej ustawy stanowi, że odwołanie należy wnieść w terminie 30 dni bądź to od dnia ogłoszenia decyzji, bądź to od dnia jej doręczenia, bądź też od dnia wykonania danego aktu.

13 Zgodnie z przyjętą w orzecznictwie niderlandzkim zasadą prawomocności formalnej sąd cywilny, rozpatrując pozew o zwrot nienależnego świadczenia, powinien wyjść z założenia, że decyzja, na podstawie której dokonano płatności, jest zgodna z prawem zarówno pod względem formalnym, jak i w odniesieniu do jej treści, gdy zainteresowany nie wykorzystał przysługujących mu administracyjnych środków zaskarżenia.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

14 Pearle BV, Hans Prijs Optiek franchise BV, Rinck Opticiens BV (zwane dalej „powodami przed sądem krajowym") są spółkami z siedzibą w Niderlandach, zajmującymi się handlem artykułami optycznymi. Zgodnie z WBO są zatem członkami HBA, korporacji zawodowej prawa publicznego.

15 Na wniosek jednego z prywatnych stowarzyszeń optyków — Nederlandse Unie van Opticiens (zwanego dalej „NUVO"), do którego w tym czasie należeli powodowie przed sądem krajowym, HBA nałożyła po raz pierwszy w 1988 r. na podstawie regulacji wydanych w oparciu o art. 126 WBO „obowiązkową składkę celową", przeznaczoną na finansowanie wspólnej kampanii reklamowej na rzecz przedsiębiorstw sektora optycznego. Następnie podobne składki były nakładane corocznie przynajmniej do 1993 r.

16 Składka nałożona na powodów przed sądem krajowym wynosiła 850 NGL od każdego przedsiębiorstwa. Powodowie ci nie wnieśli żadnego administracyjnego środka zaskarżenia przeciwko skierowanym do nich przez HBA decyzjom o nałożeniu składki.

17 W dniu 29 marca 1995 r. powodowie przed sądem krajowym pozwali HBA przed Rechtbank de 's-Gravenhage celem uzyskania stwierdzenia nieważności regulacji nakładających sporne obowiązkowe składki celowe i nakazania HBA zwrotu kwot nienależnie pobranych na podstawie tych regulacji.

18 Podnieśli oni, iż usługi świadczone w ramach kampanii reklamowej stanowiły pomoc w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE oraz że regulacje ustanawiające składki na finansowanie takiej pomocy przyjęte przez HBA są niezgodne z prawem, jako że nie zostały one notyfikowane Komisji zgodnie z art. 93 ust. 3 Traktatu WE.

19 W orzeczeniu wstępnym sąd pierwszej instancji częściowo podzielił argumenty powodów. Ponieważ orzeczenie to zostało uchylone w postępowaniu odwoławczym, skarżący wnieśli kasację do Hoge Raad der Nederlanden.

20 W tych okolicznościach Hoge Raad der Nederlanden postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy system, taki jak ten w niniejszym przypadku, nakładający składki celem finansowania wspólnych kampanii reklamowych stanowi pomoc (jej składnik) w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE oraz czy zamiar jego wprowadzenia powinien być notyfikowany Komisji zgodnie z art. 93 ust. 3 Traktatu WE? Czy obowiązek ten dotyczy wyłącznie korzyści polegającej na organizowaniu i oferowaniu wspólnych kampanii reklamowych, czy także sposobu finansowania, takiego jak na przykład regulacje dotyczące nałożenia składek lub decyzje o nałożeniu składek wydane na podstawie tych regulacji? Czy ma znaczenie fakt, że oferty wspólnych kampanii reklamowych zostają skierowane do (przedsiębiorstw należących do) tego samego sektora gospodarczego co przedsiębiorstwo, do którego skierowano decyzje o nałożeniu składek, a w przypadku odpowiedzi twierdzącej — w jakim zakresie? Czy ma znaczenie fakt, że koszty, które ponosi podmiot publiczny, są w całości pokryte z obowiązkowych składek celowych obciążających przedsiębiorstwa, które korzystają z tej usługi, w ten sposób, że przyznana pomoc nie wiąże się z ponoszeniem przez państwo jakichkolwiek kosztów? Czy ma znaczenie okoliczność, że korzyść w postaci wspólnych kampanii reklamowych jest dzielona w sposób mniej więcej jednakowy pomiędzy przedsiębiorstwa danego sektora, tak że każde przedsiębiorstwo danego sektora w wyniku tych kampanii otrzymało mniej więcej taką samą korzyść lub pożytek?

2) Czy obowiązek notyfikacji zawarty w art. 93 ust. 3 Traktatu WE dotyczy każdej pomocy, czy tylko takiego środka pomocy, który odpowiada definicji z art. 92 ust. 1 [Traktatu WE]? Czy w celu uchylenia się od obowiązku notyfikacji Państwo Członkowskie może swobodnie dokonać oceny, czy dana pomoc wypełnia przesłanki przewidziane w art. 92 ust. 1 [Traktatu WE]? Jeżeli tak, to

w jakim zakresie? Do jakiego stopnia owa swobodna ocena zmienia obowiązek notyfikacji przewidziany w art. 93 ust. 3 [Traktatu WE]? Czy można przyjąć brak obowiązku notyfikacji, gdy zasadnie można stwierdzić, że dany środek nie stanowi pomocy?

3) W przypadku gdy sędzia krajowy dojdzie do przekonania, że ma do czynienia z pomocą w rozumieniu art. 92 ust. 1 [Traktatu WE], czy powinien on wziąć pod uwagę zasadę de minimis w sposób, w jaki została wyrażona przez Komisję w komunikacie de minimis, dokonując oceny, czy dany środek należy zakwalifikować jako podlegający notyfikacji na podstawie art. 93 ust. 3 [Traktatu WE]? Jeżeli tak, to czy zasada de minimis powinna być stosowana z mocą wsteczną do pomocy przyznanej przed ogłoszeniem tej zasady oraz w jaki sposób należy zastosować tę zasadę do pomocy w postaci wspólnych rocznych kampanii reklamowych, z których korzysta cały sektor?

4) Czy wyrok z dnia 11 lipca 1996 r. w sprawie C-39/94 SFEI i in., Rec. str. I-3547, dotyczący skuteczności art. 93 ust. 3 [Traktatu WE] oznacza, że sąd krajowy powinien stwierdzić nieważność zarówno regulacji, jak i decyzji o nałożeniu składek wydanych na podstawie tych regulacji i nakazać podmiotowi publicznemu zwrot pobranych składek, także w przypadku gdy sprzeciwia się temu przyjęta w orzecznictwie niderlandzkim zasada prawomocności formalnej? Czy w związku z tym ma znaczenie fakt, że zwrot pobranych składek nie zlikwiduje korzyści uzyskanych przez sektor gospodarczy i poszczególne przedsiębiorstwa dzięki wspólnym kampaniom reklamowym? Czy prawo wspólnotowe zezwala na to, aby w całości lub w części nie dokonywać zwrotu obowiązkowych składek celowych w sytuacji, gdy sędzia krajowy dojdzie do przekonania, że sektor gospodarczy lub poszczególne przedsiębiorstwa uzyskałyby nieuzasadnioną korzyść, biorąc pod uwagę okoliczność, że korzyść uzyskana w wyniku kampanii reklamowych nie może zostać zwrócona w naturze?

5) Czy w braku poinformowania Komisji o planie pomocy zgodnie z art. 93 ust. 3 [Traktatu WE] podmiot publiczny może, celem uniknięcia obowiązku zwrotu,

powołać się na wspomnianą wyżej zasadę prawomocności formalnej decyzji o nałożeniu składki, w przypadku gdy osoba, do której decyzja ta była skierowana, nie była poinformowana — ani w chwili wydania decyzji, ani w terminie przewidzianym na wniesienie administracyjnego środka zaskarżenia — o tym, że pomoc finansowana ze składek nie została notyfikowana? Czy w związku z tym podmiot prawny może zakładać, że organy władzy wykonały obowiązek notyfikacji wynikający z art. 93 ust. 3 [Traktatu WE]?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

21 Zadając trzy pierwsze pytania prejudycjalne, które należy rozpatrywać łącznie, sąd krajowy w istocie zmierza do ustalenia, czy finansowanie przez HBA kampanii reklamowych na rzecz przedsiębiorstw sektora optycznego może zostać uznane za pomoc państwa w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE oraz czy w danym przypadku, biorąc pod uwagę zasadę de minimis, regulacje wydane przez HBA, nakładające składki na zrzeszonych w niej członków w celu finansowania kampanii, powinny zostać notyfikowane Komisji zgodnie z art. 93 ust. 3 Traktatu WE. Sąd ten zmierza także do wyjaśnienia kwestii, czy nałożone na powodów przed sądem krajowym obowiązkowe składki celowe w wyniku ich bezpośredniego związku z ewentualną nienotyfikowaną pomocą są równie bezprawne i jako takie, co do zasady, podlegają zwrotowi.

22 Czwarte i piąte pytanie prejudycjalne dotyczy tego, czy skuteczność art. 93 ust. 3 Traktatu WE sprzeciwia się zastosowaniu w sprawie takiej jak niniejsza przyjętej w orzecznictwie niderlandzkim zasady prawomocności formalnej.

W przedmiocie pytania pierwszego, drugiego i trzeciego

Uwagi przedłożone Trybunałowi

23 Powodowie przed sądem krajowym i Komisja utrzymują, że finansowanie przez HBA kampanii reklamowej na rzecz sektora optycznego stanowi pomoc państwa w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE, która powinna zostać notyfikowana Komisji zgodnie z art. 93 ust. 3 Traktatu WE. Wyjaśniają oni, że pojęcie pomocy, o której mowa w art. 92 ust. 1 Traktatu WE, obejmuje korzyści przyznane zarówno bezpośrednio przez państwo, jak i korzyści przyznawane za pośrednictwem podmiotu publicznego lub prywatnego, który, tak jak HBA, został wyznaczony lub utworzony przez państwo (wyrok z dnia 13 marca 2001 r. w sprawie C-379/98 PreussenElektra, Rec. str. I-2099).

24 Ich zdaniem przyjęty przez organy władzy publicznej środek, który sprzyja niektórym tylko przedsiębiorstwom lub towarom, nie traci swego statusu pomocy publicznej tylko poprzez fakt, że jest całkowicie lub częściowo finansowany ze składek nałożonych i pobieranych przez władze publiczne od zainteresowanych przedsiębiorstw (wyroki z dnia 22 marca 1977 r. w sprawie 78/76 Steinike & Weinlig, Rec. str. 595, oraz z dnia 11 listopada 1987 r. w sprawie 259/85 Francja przeciwko Komisji, Rec. str. 4393, pkt 23). Twierdzą oni zatem, że środek może znaleźć się w zakresie zastosowania art. 92 ust. 1 Traktatu WE także wówczas, gdy jest on całkowicie finansowany z takiego rodzaju składek.

25 Według powodów przed sądem krajowym i Komisji rząd niderlandzki powinien udzielić Komisji wszelkich niezbędnych informacji dotyczących wprowadzanego systemu pomocy. Informacje powinny odnosić się tak do organizacji kampanii reklamowej, jak i do sposobu jej finansowania (wyrok z dnia 25 czerwca 1970 r. w sprawie 47/69 Francja przeciwko Komisji, Rec. str. 487).

26 HBA podnosi, że wspierane przez nią wspólne kampanie reklamowe nie stanowią pomocy państwa w rozumieniu Traktatu. Twierdzi ona, że w przypadku gdy organy władzy przeprowadzają takiego typu kampanię na rzecz określonego rodzaju handlu, rzemiosła lub przemysłu, finansując tę działalność z obowiązkowych składek celowych nałożonych na przedsiębiorstwa partycypujące w uzyskanej korzyści, brak jest elementu finansowania z zasobów państwowych.

27 Zdaniem rządu niderlandzkiego regulacje przyjęte przez podmiot prawa publicznego, które na wniosek jednego z prywatnych stowarzyszeń wprowadza składki przeznaczone na finansowanie wspólnej kampanii reklamowej, nie stanowią pomocy państwa w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE. Podnosi on, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału (wyroki z dnia 16 maja 2000 r. w sprawie C-83/98 P Francja przeciwko Ladbroke Racing i Komisji, Rec. str. I-3271, oraz ww. wyrok w sprawie PreussenElektra) jedynie korzyści pośrednio lub bezpośrednio finansowane z zasobów państwowych mogą być uznane za pomoc państwa w rozumieniu wyżej powołanego postanowienia. Rząd niderlandzki podkreśla, że co prawda HBA w niniejszej sprawie służył jako instrument poboru i przeznaczenia zgromadzonych środków na cel z góry określony przez sektor zawodowy, to jednak nie mógł on swobodnie dysponować tymi środkami.

Odpowiedź Trybunału

28 Z art. 93 ust. 3 Traktatu WE wynika, że Komisja powinna być informowana o planach przyznania lub zmiany pomocy. Jeżeli uznaje ona, że plan nie jest zgodny ze wspólnym rynkiem, wówczas wszczyna ona bezzwłocznie procedurę przewidzianą w art. 93 ust. 2 Traktatu WE, zaś zainteresowane Państwo Członkowskie nie może wprowadzić w życie projektowanych środków, dopóki procedura ta nie doprowadzi do wydania decyzji końcowej.

29 Z orzecznictwa Trybunału wynika, że gdy sposób finansowania pomocy, w szczególności w drodze obowiązkowych składek, stanowi integralną część środka pomocy, Komisja badając dany środek powinna koniecznie wziąć pod uwagę ten sposób finansowania (wyroki z dnia 21 października 2003 r. w sprawach połączonych C-261/01 i C-262/01 Van Calster i in., Rec. str. I-12249, pkt 49, oraz z dnia 27 listopada 2003 r. w sprawach połączonych od C-34/01 do C-38/01 Enirisorse, Rec. str. I-14243, pkt 44).

30 W takim przypadku obowiązek notyfikacji środka pomocy przewidziany w art. 93 ust. 3 Traktatu WE powinien dotyczyć także sposobu jego finansowania, tak aby Komisja mogła przeprowadzić jego badanie w oparciu o kompletne informacje. W braku takiej informacji nie można wykluczyć, że dany środek pomocy zostanie uznany za zgodny ze wspólnym rynkiem, co nie miałoby miejsca w przypadku posiadania przez Komisję informacji dotyczących sposobu jego finansowania (ww. wyrok w sprawie Van Calster i in., pkt 50).

31 Do sądów krajowych należy ochrona praw podmiotów prawnych przed możliwością niewykonania przez władze krajowe obowiązków wynikających dla Państw Członkowskich z art. 93 ust. 3 Traktatu WE (zob. podobnie wyroki z dnia 21 listopada 1991 r. w sprawie C-354/90 Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires i Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, Rec. str. I-5505, pkt 12, oraz z dnia 16 grudnia 1992 r. w sprawie C-17/91 Lornoy i in., Rec. str. I-6523, pkt 30). W celu określenia, czy dany środek państwowy został przyjęty z naruszeniem tego postanowienia, sąd krajowy może stanąć przed koniecznością dokonania wykładni pojęcia pomocy, o której mowa w art. 92 ust. 1 Traktatu WE (zob. ww. wyrok w sprawie Steinike & Weinlig, pkt 14, wyrok z dnia 30 listopada 1993 r. w sprawie C-189/91 Kirsammer-Hack, Rec. str. I-6185, pkt 14, oraz ww. wyrok w sprawie SFEI i in., pkt 49). Obowiązek notyfikacji oraz zakaz wprowadzenia w życie przewidziane w art. 93 ust. 3 Traktatu WE dotyczą projektu zmierzającego do ustanowienia lub zmiany pomocy w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE.

32 Ponadto należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zakwalifikowanie danego środka jako pomocy wymaga spełnienia wszystkich przesłanek przewidzianych w art. 92 ust. 1 Traktatu WE (zob. wyroki z dnia 21 marca 1990 r. w sprawie C-142/87 Belgia przeciwko Komisji, zwanej „Tubemeuse", Rec. str. I-959, pkt 25, z dnia 14 września 1994 r. w sprawach połączonych od C-278/92 do C-280/92 Hiszpania przeciwko Komisji, Rec. str. I-4103, pkt 20, z dnia 16 maja 2002 r. w sprawie C-482/99 Francja przeciwko Komisji, Rec. str. I-4397, pkt 68, oraz z dnia 24 lipca 2003 r. w sprawie C-280/00 Altmark Trans i Regierungspräsidium Magdeburg, Rec. str. I-7747, pkt 74).

33 Artykuł 92 ust. 1 Traktatu WE wymienia cztery przesłanki. Po pierwsze musi to być pomoc państwa lub pomoc z zasobów państwowych. Po drugie pomoc ta musi mieć możność wpływu na wymianę handlową pomiędzy Państwami Członkowskimi. Po trzecie musi przynosić korzyść osobom, którym jest przyznawana. Po czwarte musi zakłócać lub zagrażać zakłóceniem konkurencji.

34 Odnosząc się do pierwszej przesłanki, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem nie należy różnicować przypadków, w których pomoc jest przyznawana bezpośrednio przez państwo oraz przypadków, w których przyznanie pomocy następuje za pośrednictwem podmiotu publicznego lub prywatnego, wyznaczonego lub utworzonego przez dane państwo (wyrok z dnia 7 czerwca 1988 r. w sprawie 57/86 Grecja przeciwko Komisji, Rec. str. 2855, pkt 12, ww. wyrok w sprawie PreussenElektra, pkt 58, oraz wyrok z dnia 20 listopada 2003 r. w sprawie C-126/01 GEMO, Rec. str. I-13769, pkt 23).

35 Niemniej jednak, aby można było zakwalifikować określone korzyści jako pomoc w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE, konieczne jest, aby po pierwsze, zostały one przyznane bezpośrednio lub pośrednio z zasobów państwowych oraz po drugie, aby można je było przypisać państwu (wyrok z dnia 21 marca 1991 r. w sprawie C-303/88 Włochy przeciwko Komisji, Rec. str. I-1433, pkt 11, ww. wyrok z dnia 16 maja 2002 r. w sprawie Francja przeciwko Komisji, pkt 24, oraz ww. wyrok w sprawie GEMO, pkt 24).

36 Nawet jeśli HBA jest podmiotem publicznym, w niniejszej sprawie nie wydaje się, aby kampania reklamowa była finansowana ze środków pozostawionych do dyspozycji krajowym organom władzy. Przeciwnie, z postanowienia odsyłającego wynika, że środki wykorzystane przez HBA na finansowanie przedmiotowej kampanii reklamowej zostały zebrane od korzystających z kampanii członków w drodze obowiązkowych składek celowych przeznaczonych na organizację tej kampanii reklamowej. Ponieważ poniesione w związku z kampanią przez podmiot publiczny koszty zostały w całości pokryte ze składek przedsiębiorstw, które korzystały z danej kampanii, pomoc HBA nie zmierzała do przysporzenia korzyści, która stanowiłaby dodatkowe obciążenie dla państwa lub dla tego podmiotu (zob. podobnie wyrok z dnia 17 marca 1993 r. w sprawach połączonych C-72/91 i C-73/91 Sloman Neptun, Rec. str. I-887, pkt 21).

37 Ponadto z akt sprawy wynika, że inicjatywa zorganizowania i przeprowadzenia przedmiotowej kampanii reklamowej pochodziła od NUVO, prywatnego stowarzyszenia optyków, nie zaś od HBA. Jak podkreślił rzecznik generalny w pkt 76 opinii, HBA służyła jedynie jako instrument poboru i przeznaczenia zgromadzonych środków na cel z góry określony przez podmioty danego sektora, wyłącznie handlowy, który w żadnej mierze nie stanowił części polityki określonej przez władze niderlandzkie.

38 Niniejsza sprawa różni się od sprawy Steinike & Weinlig, w której zapadł powołany wyżej wyrok. Po pierwsze bowiem fundusz będący przedmiotem sporu w tej sprawie finansowany był jednocześnie z subwencji bezpośrednich państwa oraz ze składek zrzeszonych przedsiębiorstw, przy czym stawka i podstawa poboru zostały określone w ustawie ustanawiającej fundusz. Po drugie, fundusz ten służył jako instrument realizacji przyjętej przez państwo polityki, to znaczy promocji krajowego rolnictwa, leśnictwa oraz krajowego przemysłu spożywczego. Podobnie w sprawie Francja przeciwko Komisji, zakończonej powołanym już wyrokiem z dnia 11 listopada 1987 r., komitet DEFI, do którego przekazywane były przychody uzyskane ze składek o charakterze parapodatkowym, pobieranych na podstawie dekretu rządu francu-

skiego w sprawie dostaw produktów tekstylnych we Francji, przeprowadzał działania przyjęte przez ten rząd w celu wspierania sektora tekstylnego we Francji.

39 Z powyższego wynika, że pierwsza przesłanka przewidziana w art. 92 ust. 1 Traktatu WE, której spełnienie umożliwia uznanie danego środka za pomoc państwa, nie jest spełniona w okolicznościach takich jak w niniejszej sprawie.

40 W konsekwencji, jako że sposób finansowania kampanii reklamowej nie stanowił integralnej części pomocy w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE, nie istniał obowiązek poinformowania o nim Komisji na warunkach określonych w art. 93 ust. 3 Traktatu WE. W tych okolicznościach za zbędne należy uznać udzielenie szczegółowej odpowiedzi na pytanie Hoge Raad der Nederlanden dotyczące wpływu komunikatu *de minimis* na ocenę wykonania przedmiotowego obowiązku notyfikacji.

41 Biorąc pod uwagę całość powyższych rozważań, na pierwsze trzy pytania należy odpowiedzieć, iż art. 92 ust. 1 i art. 93 ust. 3 Traktatu WE powinny być interpretowane w ten sposób, że regulacje przyjęte przez korporację zawodową prawa publicznego w celu finansowania kampanii reklamowej, o której zadecydowali sami członkowie, zorganizowanej na ich rzecz ze środków pochodzących z nałożonych na nich i pobranych obowiązkowych składek z przeznaczeniem na finansowanie tej kampanii, nie stanowią integralnej części pomocy w rozumieniu wyżej wymienionych postanowień Traktatu i nie podlegają obowiązkowi uprzedniej notyfikacji Komisji, jako że wykazano, iż finansowanie nastąpiło ze środków, którymi korporacja zawodowa prawa publicznego nie mogła w żadnym momencie swobodnie dysponować.

W przedmiocie pytania czwartego i piątego

42 Zadając te pytania, sąd krajowy usiłuje w istocie dowiedzieć się, czy w okolicznościach takich jak okoliczności postępowania przed sądem krajowym prawo wspólnotowe przeciwstawia się zastosowaniu przez właściwe sądy przyjętej w orzecznictwie niderlandzkim zasady prawomocności formalnej, zgodnie z którą nie mogą one ponownie badać zgodności z prawem decyzji HBA nakładających składki na powodów przed sądem krajowym przy założeniu, że regulacje, na podstawie których wydano decyzje, zostały wydane z naruszeniem art. 93 ust. 3 Traktatu WE.

43 Biorąc jednak pod uwagę, że z odpowiedzi udzielonej na pierwsze i trzecie pytanie wynika, że regulacje wydane przez HBA ustanawiające składki na finansowanie przedmiotowej kampanii reklamowej nie stanowią integralnej części pomocy w rozumieniu art. 92 ust. 1 Traktatu WE i nie podlegają obowiązkowej uprzedniej notyfikacji Komisji, należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie nie potwierdziło się założenie, w oparciu o które sformułowano te pytania. W związku z powyższym za zbyteczne należy uznać udzielenie na nie odpowiedzi.

W przedmiocie kosztów

44 Koszty poniesione przez rząd niderlandzki i Komisję w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi nie podlegają zwrotowi. Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach.

Z powyższych względów

TRYBUNAŁ (pierwsza izba)

w odpowiedzi na pytania przedłożone mu wyrokiem z dnia 27 września 2002 r. przez Hoge Raad der Nederlanden orzeka, co następuje:

Artykuł 92 ust. 1 Traktatu WE (obecnie, po zmianie art. 87 ust. 1 WE) i art. 93 ust. 3 Traktatu WE (obecnie art. 88 ust. 3 WE) należy interpretować w ten sposób, że regulacje wydane przez korporację zawodową prawa publicznego w celu finansowania kampanii reklamowej, o której zadecydowali sami członkowie, zorganizowanej na ich rzecz ze środków pochodzących z nałożonych na nich i pobranych obowiązkowych składek z przeznaczeniem na finansowanie tej kampanii, nie stanowią integralnej części pomocy w rozumieniu wyżej wymienionych postanowień i nie podlegają obowiązkowi uprzedniej notyfikacji Komisji, jako że wykazano, iż finansowanie nastąpiło ze środków, którymi korporacja zawodowa prawa publicznego nie mogła w żadnym momencie swobodnie dysponować.

Jann Rosas von Bahr

Silva de Lapuerta Lenaerts

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 15 lipca 2004 r.

Sekretarz

R. Grass

Prezes pierwszej izby

P. Jann